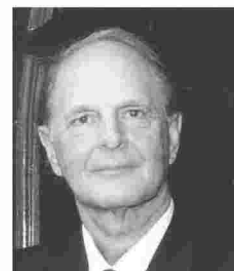

RELOXOS DE SOL ANTROPOMORFOS DA PROVINCIA DE PONTEVEDRA

Por: Estanislao Fernández de la Cigña Núñez

PARTE I. ANTECEDENTES

Un pasado recente

Actualmente os reloxos de sol convertéronse en obxectos obsoletos que podemos atopar en fachadas orientadas cara ao sur en igrexas, casas singulares, xardíns particulares ou públicos. Quedaron como reliquias primitivas relegadas a sinxelos elementos ornamentais, pasando a maior parte deles desapercibidos por completo entre os motivos arquitectónicos dos edificios que os sustentan.

A idade de ouro destes trebellos, polo que a Galicia se refire, é ben recente pois estámonos a referir ao século XIX. Así dos máis de douscentos que coñecemos na provincia de Pontevedra son poucos os que levan marcado a data da súa feitura pero, no reconto, os do século XIX superan amplamente á suma dos anteriores e posteriores.

Unha investigación que está por facerse

O inventario dos reloxos solares está nos primordios e polo que respecta a nosa provincia tan só se efectuaron en contados concellos, sendo o de Bueu o que principiou a pescuda xa no pasado século co traballo de Van Lunthoud (1997) sobre os canteiros e os seus reloxos de sol, seguidos polos máis recentes de Mondariz e A Lama (Fernández de la Cigña, 2021).

Unha ciencia enrevesada

A ciencia que estuda os reloxos de sol: a gnómica é bastante máis complicada do que cunha simple ollada parece deducirse, pero nós non iremos máis aló do que esixe un traballo de divulgación, xa que só pretendemos chamar a atención sobre estes trebellos que naceron coa data de caducidade xa programada, pois pouco ou nada tiñan que facer contra os reloxos mecánicos que se instalaron nas torres das igrexas, santuarios, reitorais, concellos, pazos de xustiza, etc.

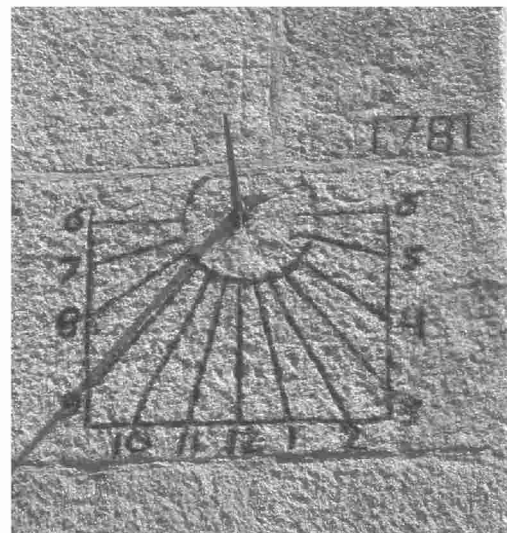
Unha sinxela división

Xa suxerimos unha clasificación afastada dos cánones da gnómica cando falamos de reloxos exentos e integrados. Os primeiros poderíanse trasladar dun lugar a outro mentres que os segundos forman parte das mesmas estruturas, xeralmente pintados ou gravados nas mesmas e polo tanto imposibles de mover. Debemos engadir que os exentos son bastante máis numerosos que os integrados.

Obviamente, os reloxos exentos poden presentarse con variadas formas. As máis sinxelas son simples poliedros de pedra co seu cuadrante onde o estilo marca as horas coa súa sombra. Hainos paralelepípedos, poligonais, circulares, artísticos, irregulares e antropomorfos.

1.- Exemplo de reloxo exento. (Igrexa de Luneda, A Cañiza)

2.- Exemplo de reloxo integrado. (Igrexa de Guillade, Pontearreas)

Os reloxos antropomorfos da provincia

Seríamos pretensiosos demais se nesta primeira achega aportásemos a totalidade dos reloxos que sustentados pola figura humana existen en Pontevedra, pois sempre haberá algún que escape á nosa pescuda. Os que fomos quen de recoller presentan as seguintes características:

- 1ª. - Son anónimos en canto a súa execución. É dicir: non están firmados polo seu artífice, aínda que poden estar atribuídos a escultores determinados.
- 2ª. - Carecen de data visible, pero case podemos asegurar que se fixeron no século XIX.
- 3ª. - Todos están feitos en granito do país, sen aportar outro tipo de pedra.
- 4ª. - A face que contén as horas soe ser redonda.
- 3ª. - A maioría son de propiedade privada e só un pertence á Igrexa.
- 6ª. - Soen presentar un só gnomón, pero hainos con 2 e 3.
- 7ª. - Os tenantes que os transportan na súa maioría son homes.

PARTE II. INVENTARIO DE RELOXOS

1ª. - Reloxo do Eido dos Carreira, Pías (Ponteareas)

Para nós o máis fermoso de todos eles. Atópase moi ben conservado, presentando tres caras ou faces, cada unha co seu estilo metálico, orientadas cara ao sur a principal e ao leste e oeste as laterais. Numeración das horas figura en números romanos. A feitura deste reloxos foi atribuído a Ignacio Cerviño Quinteiro polo investigador Andrés Sampeiro Fernández (2018).

2ª. - Reloxo da Igrexa de San Martiño de Hío (Cangas)

O reloxos foi modificado tras unha caída. O tenante sostén a face mediante unha corda. Por riba aparece outra cabeza que segundo escoitamos dicir representa ao artífice Ignacio Cerviño, que o faría ao tempo que traballou no cruceiro de desencravo máis famoso de Galicia e que se acha por diante da igrexa.

3ª. - Reloxo da Rúa Castelao de Salvaterra de Miño

Vese por riba do tellado da casa sinalada co número 6 da rúa Castelao de Vila de Salvaterra de Miño. O tenante é un militar portando o seu tambor onde aparecen marcadas as horas en numeración arábica. Pode que por riba do estilo de ferro leve marcado o ano de feitura pro non conseguimos concretalo.

4ª. - Reloxo da Casa de Celestino Garrido, as Rozadas, a Escuadra (A Lama)

Estraño tenante que ben parece un aborixe americano levando sobre a cabeza o reloxos; senta sobre un tallo para poder mantero equilibrio. No seu momento atribuímosllo ao canteiro local Celestino Garrido (Fernández de la Cigoña 2021).

5ª. - Eira vella, San Lorenzo de Oliveira (Ponteareas)

No eido chamado “Eira Vella” sobre a cimeira dun hórreo aparece o tenante con vestimenta difícil de clasificar. A *face* vese partida na cara leste, polo que posiblemente tivese tres caras cada unha co seu gnomon de ferro.

1 - Reloxo de Pías (Ponteareas): a tenante é unha moza que sostén as tres faces orientadas cara o leste, sur e oeste

2 - Reloxo da igrexa de San Martiño de Hío (Cangas).

4 - Reloxo da casa de Celestino Garrido nas Rozadas, A Escuadra (A Lama)

3 - Reloxo da rúa Castelao de Salvaterra de Miño

6º. - Estrada Nacional 120, Arnoso (Ponteareas)

Sobre a cimeira dun hórreo, na parroquia de San Lourenzo de Arnoso, á beira da estrada N-120, vemos este artístico reloxo no que un gaiteiro toca o bombo convertido na *face* das horas. Mal orientado xa que mira ao norte, resulta imposible que o estilo poda proxectar a súa sombra no tambor. Ao parecer veu dun lugar de Salvaterra e garda conº. 3 unha certa semellanza.

7º. - Casa en Loureiro (Cerdedo-Cotobade)

5 - Reloxo na Eira Vella, San Lourenzo de Oliveira (Ponteareas)

6 - Reloxo á beira da estrada nacional 120, na parroquia de Arnoso (Ponteareas)

7 - Reloxo nunha casa de Loureiro (Cerdedo-Cotobade) atribuído por José Luis Basanta Campos (2003) ao escultor Cerviño

BIBLIOGRAFÍA CITADA NO TEXTO

- BASANTA CAMPOS, J. L. (2003): *Relojes de piedra de Galicia*. Fundación Pedro Barrié de la Maza. 368 pp. A Coruña.
- FERNÁNDEZ DE LA CIGOÑA NÚÑEZ, E. (2020): Os reloxo de sol do Concello de Mondariz. *Mondaricus (Revista cultural das festas da Peña de Francia e San Roque de Mondariz)*, 15-19.
- FERNÁNDEZ DE LA CIGOÑA NÚÑEZ, E. (2020): Reloxos de sol do Concello da Lama (I). *A Pedreira. Revista Turística e Cultural. A Lama*, 17: 26-31.
- SAMPEDRO FERNÁNDEZ, A. (2018): Un artístico reloxo de sol atribuído a Ignacio Cerviño no Eido dos Carreira en Pías (Ponteareas). Actas do "IX Congreso Galego de Cruceiros". Edita: Asociación de Amigos dos Cruceiros, Cruces de Pedra e Petos de Ánimas: 343-359.
- VAN LUNTHOUD, J. (1997): *Bueu, os seus canteiros e os seus reloxo de sol*. 100 pp. Vigo.

COLABORA:

XUNTA
DE GALICIA

VICEPRESIDENCIA PRIMEIRA E
CONSELLERÍA DE PRESIDENCIA,
XUSTIZA E TURISMO